

Uchwała z dnia 7 stycznia 2000 r.

III ZP 18/99

Przewodniczący: SSN Jadwiga Skibińska-Adamowicz (sprawozdawca), Sędziowie SN: Józef Iwulski, Jerzy Kwaśniewski.

Sąd Najwyższy, z udziałem prokuratora Prokuratury Krajowej Iwony Kaszczyszyn, w sprawie z powództwa Dariusza K. przeciwko Jackowi N. - właścicielowi firmy „N.-P.” w N.D.M. o odprawę rentową, po rozpoznaniu na posiedzeniu jawnym dnia 7 stycznia 2000 r. zagadnienia prawnego przekazanego przez Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie postanowieniem z dnia 14 października 1999 r., do rozstrzygnięcia w trybie art. 390 § 1 KPC:

Czy pracownikowi przysługuje odprawa rentowa, przewidziana w art. 92¹ § 1 kp w sytuacji, gdy łączyła go z pracodawcą umowa o pracę na czas określony, w czasie trwania której pobierał zasiłek chorobowy przez okres wykraczający poza termin, do którego miał trwać stosunek pracy, a następnie uzyskał prawo do renty inwalidzkiej ?

p o d j ą ł następującą uchwałę:

Pracownikowi, który przeszedł na rentę inwalidzką (rentę z tytułu niezdolności do pracy) po rozwiązaniu się umowy o pracę na czas określony, przysługuje jednorazowa odprawa pieniężna na podstawie art. 92¹ § 1 KP, gdy pracownik stał się niezdolny do pracy wskutek choroby stwierdzonej w czasie zatrudnienia i prowadzącej, po nieprzerwanym okresie pobierania zasiłku chorobowego, do przyznania mu renty.

U z a s a d n i e

Postanowieniem z dnia 14 października 1999 r. Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie przedstawił Sądowi Najwyższemu na podstawie art. 390 § 1 KP do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne budzące poważne

wątpliwości, sformułowane w sentencji tego postanowienia. Powyższe zagadnienie powstało w następującym stanie faktycznym sprawy.

Powód Dariusz K. zawarł z Jackiem N. - właścicielem firmy „N.-P.” umowę o pracę na czas określony od dnia 12 sierpnia do dnia 27 października 1997 r., w pełnym wymiarze czasu pracy, na stanowisku konwojenta-kierowcy. W dniu 23 września 1997 r. powód zachorował i otrzymał zwolnienie lekarskie od pracy trwające aż do dnia 21 marca 1998 r. W tym czasie pobierał zasiłek chorobowy. W dniu 22 marca 1998 r. powód nabył uprawnienia do renty z tytułu niezdolności do pracy, co stwierdził Oddział Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w W. w decyzji z dnia 16 czerwca 1998 r., przyznającej mu rentę od dnia wyczerpania zasiłku chorobowego. Wyrokiem z dnia 13 kwietnia 1999 r. Sąd Rejonowy-Sąd Pracy dla Warszawy Pragi zasądził od pozwanego na rzecz powoda odprawę pieniężną przewidzianą w art. 92¹ § 1 KP, uznając, że istnieje związek funkcjonalny między ustaniem stosunku pracy a przejściem powoda na rentę, który nie został niczym unicestwiony.

W apelacji od tego wyroku pozwany zarzucił, że stosunek pracy powoda nie uległ rozwiązaniu, lecz ustał wskutek upływu czasu, na który została zawarta umowa o pracę. Zatem – zdaniem pozwanego – Sąd Rejonowy dokonał rozszerzającej wykładni art. 92¹ KP.

Rozpoznając apelację, Sąd Okręgowy uznał, że poważne wątpliwości budzi kwestia, czy pracownikowi przysługuje odprawa z tytułu przejścia na rentę inwalidzką w sytuacji, gdy łączyła go z pracodawcą umowa o pracę na czas określony, w czasie trwania której pracownik pobierał zasiłek chorobowy przez okres wykraczający poza termin, do którego umowa miała trwać, po czym uzyskał prawo do renty inwalidzkiej. Sąd Okręgowy zauważył, że istota tych wątpliwości sprowadza się głównie do tego, czy ze względu na rodzaj zawartej umowy rozwiązanie stosunku pracy pozostawało „w związku z przejściem na rentę”. Niemniej Sąd ten skłaniał się raczej do odpowiedzi twierdzącej na powyższe pytanie, wskazując, że podobny pogląd wyraził już Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 2 marca 1994 r., I PZP 4/94 (OSNAPiUS 1994 r. Nr 2, poz. 110). Orzeczenie to jednak nie rozwiązało nadal istniejących wątpliwości.

Prokurator wniósł o udzielenie odpowiedzi twierdzącej na przedstawione zagadnienie prawne.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Ustawą z dnia 2 lutego 1996 r. o zmianie ustawy Kodeks pracy oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 24, poz. 110 ze zm.) został dodany do Kodeksu pracy art. 92¹. Przepis ten w § 1 stanowi, że pracownikowi spełniającemu warunki uprawniające do renty inwalidzkiej lub emerytury, którego stosunek pracy ustał w związku z przejściem na rentę lub emeryturę, przysługuje odprawa pieniężna w wysokości jednomiesięcznego wynagrodzenia. Wprowadzenie do Kodeksu pracy powyższego unormowania oznacza, że odprawa nabrała charakteru powszechnego świadczenia, to jest świadczenia przysługującego wszystkim pracownikom, których stosunek pracy ustał w warunkach określonych tym przepisem. Brak innych – poza przewidzianymi w art. 92¹ KP – warunków nabycia prawa do odprawy uzasadnia tezę, że omawiane świadczenie przysługuje bez względu na rodzaj umowy o pracę (terminowa czy bezterminowa), przyczynę niezdolności do pracy (ogólny stan zdrowia, choroba zawodowa czy wypadek przy pracy), zakres tej niezdolności (całkowita czy częściowa), charakter renty (stała czy okresowa). Nie ma również wpływu na prawo do odprawy długość okresu zatrudnienia u danego pracodawcy. Ponadto z wymienionego przepisu wynika gwarantowana nim wysokość odprawy pieniężnej jako świadczenia nie niższego niż jednomiesięczne wynagrodzenie pracownika.

Rozważania nad treścią art. 92¹ § 1 KP pozwalają przyjąć, że nabycie prawa do odprawy pieniężnej zależy od powstania następujących okoliczności: spełnienia przez pracownika warunków uprawniających do renty, ustania stosunku pracy, zmiany statusu prawnego pracownika z pracownika na osobę pobierającą określone świadczenie oraz związku między ustaniem stosunku pracy a przejściem pracownika na rentę. Z punktu widzenia przedstawionego zagadnienia prawnego istotne znaczenie ma ostatnia z wymienionych przesłanek, tj. „związek” między rozwiązaniem stosunku pracy a przejściem pracownika na rentę.

Kwestia ta nie jest w orzecznictwie nowa. Przed wprowadzeniem do Kodeksu pracy odpraw pieniężnych, jako świadczenia przysługującego wszystkim pracownikom, odprawy te występowały na szeroką skalę w przepisach regulujących w sposób szczególny uprawnienia niektórych kategorii pracowników oraz w układach zbiorowych pracy. Nie zawsze jednak warunki ich nabycia, a także wysokość, były takie, jak przyjął Kodeks pracy. W postanowieniach niektórych z tych aktów prawnych warunkiem nabycia prawa do odprawy nie był bowiem „związek” rozwiązania stosunku pracy z przejściem pracownika na rentę inwalidzką (obecnie: na rentę z tytułu niezdolności do pracy), lecz „przejście” pracownika na tę rentę (lub emeryturę), a nie-

kiedy nawet „bezpośrednie przejście” na rentę inwalidzką po przepracowaniu określonego - zwykle dłuższego - czasu w jednostkach organizacyjnych np. objętych układem zbiorowym pracy. Tak więc w związku z wielością aktów regulujących sprawę odpraw i niejednorodnością przewidzianych w nich warunków powstania do nich prawa Sąd Najwyższy miał sposobność niejednokrotnie zajmować stanowisko w tej kwestii.

Z brzmienia art. 92¹ § 1 KP wynika, że przewidziany w nim „związek” jest niewątpliwie związkiem o charakterze przyczynowym. Powyższe stwierdzenie wynika przede wszystkim z faktu, że następstwem przejścia pracownika na rentę jest rozwiązanie stosunku pracy. Nie jest to wszakże jedyna postać związku zachodzącego między ustaniem zatrudnienia a przejściem pracownika na rentę. W uchwale z dnia 4 czerwca 1991 r., I PZP 17/91 (OSNCP 1992 z. 3 poz. 3), w sprawie o odprawę przewidzianą w art. 28 ust. 1 ustawy z dnia 16 września 1982 r. o pracownikach urzędów państwowych (Dz.U. Nr 31, poz. 214 ze zm.), Sąd Najwyższy uznał, iż ze zwrotu „przechodzącemu na rentę inwalidzką lub emeryturę” nie wynika, że w każdym wypadku powodem rozwiązania stosunku pracy musi być zamiar uzyskania jednego z tych świadczeń. Wystarczy bowiem, że występuje określone następstwo w czasie między rozwiązaniem stosunku pracy a uzyskaniem renty inwalidzkiej lub emerytury, tym bardziej że z reguły uzyskanie prawa do renty, zwykle poprzedzone długotrwałą chorobą, nie zbiega się w czasie z datą ustania zatrudnienia. W konkluzji Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że pracownik, który po upływie okresu zasiłkowego, trwającego nieprzerwanie w czasie stosunku pracy i po jego zakończeniu, uzyskuje rentę inwalidzką, powinien być traktowany jako przechodzący na rentę inwalidzką bezpośrednio po ustaniu zatrudnienia, gdyż między ustaniem stosunku pracy a uzyskaniem renty nie nastąpiło żadne zdarzenie, które by tę bezpośredniość przerwało. Jeszcze szerzej na temat związku między ustaniem stosunku pracy a przejściem na rentę inwalidzką (emeryturę) wypowiedział się Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 8 grudnia 1993 r., I PRN 111/93 (OSNCP 1994 z. 12, poz. 243), stwierdzając, że przewidziany w przepisach regulujących prawo do odprawy związek między rozwiązaniem stosunku pracy a nabyciem prawa do emerytury lub renty inwalidzkiej może mieć nie tylko charakter przyczynowy lub czasowy, ale także funkcjonalny. Ten ostatni związek występuje wtedy, gdy rozwiązanie stosunku pracy następuje przed spełnieniem warunków uprawniających do emerytury lub renty inwalidzkiej, ale nabycie prawa do jednego z tych świadczeń i przyznanie świadczenia po ustaniu zatrudnienia jest kon-

sekwencją sytuacji bezpośrednio poprzedzającej rozwiązanie stosunku pracy. Wyrażenie „w związku” jest bowiem szersze od wyrażenia „z powodu” i pozwala objąć prawem do odprawy te sytuacje, w których rozwiązanie stosunku pracy nie zbiega się ściśle w czasie z nabyciem przez pracownika prawa do emerytury lub renty inwalidzkiej.

Podobne poglądy wypowiadał Sąd Najwyższy również w późniejszych orzeczeniach, z których tytułem przykładu można wskazać wyrok z dnia 30 marca 1994 r., I PRN 10/94 (OSNAPiUS 1994 r. Nr 1, poz. 12), bądź też wyrok z dnia 17 lutego 1998 r., I PKN 528/97 (OSNAPiUS 1999 r. Nr 2, poz. 55). Znamienna jest także wcześniejsza uchwała tego Sądu z dnia 29 maja 1989 r., III PZP 19/89 (OSNCP 1990 r. z. 4-5, poz. 61) przyjmująca, że gdy z powodu choroby rozpoczętej w czasie istnienia stosunku pracy i trwającej nieprzerwanie po jego zakończeniu, została pracownikowi przyznana renta inwalidzka w dacie późniejszej od daty rozwiązania stosunku pracy, zwłaszcza z upływem okresu pobierania przez tego pracownika zasiłku chorobowego, nie traci on uprawnień do odprawy. Można zatem stwierdzić, że orzecznictwo w omawianej kwestii jest utrwalone.

Nietrudno jednak zauważyć, że problem w przedmiotowej sprawie jest jeszcze nieco inny. Chodzi mianowicie o to, czy w razie zawarcia umowy o pracę na czas określony przysługuje pracownikowi odprawa rentowa w sytuacji, gdy z woli stron umowa ta rozwiązała się z nadejściem ustalonego terminu, ale wcześniej niż uzyskanie przez pracownika uprawnień z tytułu niezdolności do pracy. Zawarcie bowiem umowy terminowej obejmuje skutek rozwiązujący, który następuje wraz z nadejściem ustalonego terminu, bez względu na zachodzące w czasie trwania umowy zdarzenia i okoliczności. Tak więc istota zagadnienia sprowadza się do pytania, czy ustanie stosunku pracy, które następuje wskutek nadejścia uzgodnionego wcześniej terminu, może być uznane za pozostające w związku z nabyciem przez pracownika uprawnień z tytułu niezdolności do pracy, skoro niezależnie od tego, czy i kiedy pracownik nabyłby prawo do renty, umowa o pracę rozwiązałaby się.

Z wcześniejszych uwag wynika, że prawo do odprawy nie jest uzależnione od sposobu rozwiązania umowy o pracę ani od tego, która ze stron dokonuje jej rozwiązania. Nie zależy też od charakteru umowy (na czas określony czy na czas nie określony) ani od czasu trwania umowy terminowej (kilka tygodni, miesięcy czy dłużej). Należy ponadto zauważyć, że pracownik może dokonać wypowiedzenia umowy w każdym czasie (z zastrzeżeniem postanowień art. 33 KP), nawet w okresie

pobierania zasiłku chorobowego, nie podając przyczyny swojej decyzji. Także pracodawca może po wyczerpaniu przez pracownika okresu zasiłkowego rozwiązać z nim umowę o pracę, bez wyczekiwania na wydanie przez organ rentowy formalnej decyzji o przyznaniu pracownikowi świadczenia. Nie ulega jednak wątpliwości, że w każdej z tych sytuacji - mimo przejścia pracownika na rentę po rozwiązaniu stosunku pracy - zostaje zachowana łączność między zdarzeniem w postaci rozwiązania stosunku pracy a nabyciem przez pracownika uprawnień rentowych. Dlatego też, choć w przytoczonych przykładowo sytuacjach mogą istnieć wątpliwości co do celu, jaki przyświecał stronom przy podejmowaniu decyzji o rozwiązaniu umowy o pracę, nie można tracić z pola widzenia tej ważnej okoliczności, że rozwiązanie stosunku pracy doprowadziło do skorzystania przez pracownika z przysługujących mu uprawnień z ubezpieczenia społecznego, które jest naturalną i zagwarantowaną prawem konsekwencją utraty zdolności do pracy, posiadania wymaganego okresu zatrudnienia i powstania niezdolności do pracy w odpowiednim czasie. Inne rozumienie „związku” ustania zatrudnienia z uzyskaniem prawa do renty nie uwzględniałoby zdarzających się wypadków braku zharmonizowania przepisów prawnych i ignorowałoby obiektywne aspekty życia codziennego, prowadząc niejednokrotnie do pozbawienia pracownika możliwości skorzystania z prawa do odprawy pieniężnej tylko dlatego, że z przyczyn od niego niezależnych przejście na rentę nie zbiegło się w czasie z ustaniem zatrudnienia.

Można domniemywać, że ustawodawca, uzależniając w art. 92¹ § 1 KP prawo do odprawy od „związku” - a nie np. od „powodu” lub „przyczyny” - ustania zatrudnienia z nabyciem uprawnień do renty z tytułu niezdolności do pracy, chciał zapobiec takim właśnie sytuacjom. Tak więc nawet wtedy, gdy pracownik został zatrudniony na podstawie umowy terminowej, która uległa rozwiązaniu przed nabyciem przez niego uprawnień do renty, lecz gdy zarazem niezdolność pracownika do pracy, spowodowana chorobą stwierdzoną w czasie zatrudnienia, doprowadziła do przyznania mu renty, należy przyjąć, że pracownik ów nabył prawo do odprawy rentowej ustanowionej w art. 92¹ § 2 KP.

Analogiczny problem do występującego w sprawie był już przedmiotem rozważań Sądu Najwyższego. Powstał on w związku z uregulowaniem prawa do odprawy pieniężnej w § 16 ust. 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 19 lipca 1996 r. w sprawie zasad wynagradzania i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w jednostkach organizacyjnych

pomocy społecznej prowadzonych przez organy administracji rządowej (Dz.U. Nr 96, poz. 448). Wymieniony przepis, podobnie jak art. 92¹ § 1 KP, uzależnia nabycie prawa do odprawy pieniężnej od „związku” ustania stosunku pracy z przejściem pracownika na rentę inwalidzką lub emerytalną. W uchwale z dnia 6 sierpnia 1998 r., III ZP 22/98 (OSNAPiUS 1998 r. Nr 24, poz. 713), Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że pracownikowi, który przeszedł na rentę z tytułu niezdolności do pracy po rozwiązaniu umowy o pracę zawartej na czas określony, przysługuje jednorazowa odprawa pieniężna określona w tymże § 16 ust. 1 także wtedy, gdy niezdolność do pracy powstała przed podjęciem tego zatrudnienia, jeżeli pracownik stał się niezdolny do pracy wskutek choroby stwierdzonej w czasie zatrudnienia i prowadzącej, po nieprzerwanym okresie pobierania zasiłku chorobowego, do przyznania mu renty. Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym przedstawione przez Sąd Okręgowy zagadnienie prawne podzielił to stanowisko.

Z wskazanych zatem względów Sąd Najwyższy podjął uchwałę o treści przytoczonej w sentencji.

=====